

Sprawozdanie z wizytacji Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa na terenie województwa śląskiego w sprawie zagrożeń środowiskowych ze strony historycznych składowisk odpadów przemysłowych w dniach 29-30 października 2025 r.

Problemy formalno-prawne, technologiczne i finansowe związane z ich unieszkodliwieniem, na przykładzie składowisk po zakładach Organika Azot w Jaworznie oraz zakładach petrochemicznych w Czechowicach-Dziedzicach.

W dniach 29-30 października 2025 r. miała miejsce – za zgodą Prezydium Sejmu - wizytacja posłów - członków Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa na terenie województwa śląskiego w celu zapoznania się z zagrożeniami środowiskowymi ze strony historycznych składowisk odpadów przemysłowych.

Wizytacja została zainicjowana przez Przewodniczącą Podkomisji stałej do spraw monitorowania odpadami Panią poseł Gabrielę Lenartowicz. Wzięło w niej udział 6 posłów - członków Komisji: Gabriela Lenartowicz - zastępca przewodniczącej Komisji, Magdalena Łośko - zastępca przewodniczącej Komisji, Stanisław Gorczyca, Klaudia Jachira, Marta Stożek i Piotr Paweł Strach oraz poseł Małgorzata Pępek - spoza składu Komisji. Administrację państwową reprezentowali m.in. Przemysław Koperski - podsekretarz stanu w Ministerstwie Infrastruktury, Paweł Trzaskowski - dyrektor Departamentu Środowiska Najwyższej Izby Kontroli, Agata Bucko-Serafin - Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, Mirosława Mierczyk-Sawicka - Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach, Paweł Łagowski - dyrektor Departamentu Kontroli Odpadów w Głównym Inspektoracie Ochrony Środowiska, Joanna Darska - zastępca dyrektora Departamentu Gospodarki Odpadami w Ministerstwie Klimatu i Środowiska i Jan Grygier - Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gliwicach. Z samorządowców w wizytacji uczestniczyli m.in. Paweł Silbert - Prezydent Miasta Jaworzna, Joanna Bojczuk - Członek Zarządu Województwa Śląskiego, Paweł Bańkowski - radny Sejmiku Województwa Śląskiego, Marian Błachut - Burmistrz Czechowic-Dziedzic, Bartłomiej Fajfer - Wicestarosta Bielski, Maciej Kołoczek - Zastępca Burmistrza Czechowic-Dziedzic, Radosław Hudziec - Wiceprzewodniczący Rady Miejskiej w Czechowicach-Dziedzicach i Grzegorz Nogły - Członek Zarządu Powiatu Pszczyńskiego. Stronę społeczną reprezentowali m.in.: Paweł Byrczek - Prezes Zarządu Azot Biznes Park, Robert Przybylski - Prezes Zarządu UNIMOT Terminale, Jarosław Frącek - Prezes zarządu FRANZ Jarosław Frącek i Jacek Markowski - Prezes zarządu Spółki D10 Sp. z o.o.

Wprowadzenie w temat I dnia wizytacji miało miejsce na terenie zakładu Organika Azot (ul. Chopina 94, 43-600 Jaworzno), następnie nastąpił przejazd na teren historycznego składowiska i udział w sesji terenowej.

W Jaworznie znajduje się ponad 160 tys. ton toksycznych odpadów poprodukcyjnych po byłych państwowych Zakładach Chemicznych Organika-Azot, m.in. mieszanki pestycydów, cyjanków, lotnych fenoli zalegających w rejonie dawnego Centralnego Składowiska Odpadów Rudna Góra. Składowisko to o powierzchni 12 hektarów, położone jest

zaledwie 2 km od centrum miasta, zanieczyszcza wody podziemne i powierzchniowe, a chemikalia wypłukiwane przez deszcze trafiają do potoku Wąwolnica, następnie do Przemszy, Wisły i Bałtyku. Komisja Helsińska uznała to miejsce za jeden z „gorących punktów” zagrażających ekosystemowi Morza Bałtyckiego. Właścicielami powierzchni są obecnie częściowo miasto Jaworzno oraz podmiot prywatny tj. Grupa Azot. Jak przypomniano podczas wizyty, prywatna spółka będąca obecnym właścicielem części terenu zrealizowała z własnych środków szereg działań zabezpieczających – m.in. rekultywację powierzchniową, budowę komór-sarkofagów oraz oczyszczalni ścieków. W ciągu ponad 20 lat przeznaczyła na ten cel około 30 milionów złotych. Obecnie spółka zabiega o to, by ciężar rekultywacji i oczyszczenia wód przejął państwo na zasadzie „zanieczyszczający płaci”. Chemikalia muszą zostać zneutralizowane w sposób bezpieczny dla środowiska jednakże koszt ich likwidacji jest ogromny i zarówno gmina jak i spółka nie są w stanie same tego dokonać. Władze Jaworzna od lat podejmują starania i apelują do władz państwowych, by składowisko po zakładach państwowych zostało usunięte. Jedną z takich inicjatyw był program FOKS, finansowany ze środków Unii Europejskiej. Obecnie trwa inna inicjatywa, finansowana ze środków KPO. W jej ramach została powołana Rada Ekspertów, która ma dokonać dokładnej diagnozy problemu i przygotować plan odpowiedzialnych i skutecznych posunięć, ukierunkowanych na rekultywację.

W podsumowaniu spotkania podkreślono, że usunięcie odpadów z Rudnej Góry wymaga m.in.: identyfikacji barier uniemożliwiających skuteczną likwidację tych chemikaliów, wypracowania rozwiązań prawnych i systemowych, które zapewnią długofalowe bezpieczeństwo ekologiczne ale również ekonomiczne, stabilnego finansowania na poziomie państwowym oraz opracowania skutecznej technologii zdolnej do przetworzenia takiej ilości toksycznych odpadów w Polsce.

Wprowadzenie w temat II dnia wizytacji miało miejsce w Bibliotece Miejskiej w Czechowicach-Dziedzicach. Następnie nastąpił przejazd na teren tzw. dołów kwasowych powstałych w wyniku działalności byłej Rafinerii „Czechowice” oraz udział w sesji na terenie po byłym zakładzie "Terpen" przy ulicy Pionkowej 8 w Czechowicach Dziedzicach.

Teren, na którym zlokalizowane jest zwałowisko odpadów ropopochodnych zajmuje powierzchnię ok. 2 ha w północno-wschodniej części miasta przy ul. Barlickiego, na obszarze przemysłowym, który w przeszłości wchodził w skład Rafinerii „Czechowice”. Na tym obszarze znajduje się staw osadowy zwany „dołem kwasowym”, w którym zmagazynowano odpady poprodukcyjne – tzw. kwaśne smoły porafinacyjne. Z uwagi na ówczesny brak możliwości unieszkodliwienia tych odpadów do początku lat 80-tych były one deponowane w zbiornikach ziemnych. Obecnie, ilość odpadów zdeponowanych w kwaterze nr 1 zwałowiska (staw osadowy) szacowana jest na ok. 50 000 ton. W 2013 roku kolejnym (po Rafinerii Czechowice S.A., LOTOS Czechowice S.A, PREH Sp. z o.o) i ostatnim właścicielem przedmiotowego terenu została - jako użytkownik wieczysty - Ekonafta Polska Sp. z o.o.

W 2014 roku Ekonafta Polska uzyskała decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia pn. „Montaż instalacji do przetwarzania metodą odzysku opadów ropopochodnych (kwaśnych smół porafinacyjnych) w Czechowicach-Dziedzicach przy ulicy Barlickiego”. W 2016 r. Marszałek Województwa Śląskiego udzielił spółce Ekonafta Polska pozwolenia zintegrowanego dla instalacji do przetwarzania odpadów niebezpiecznych o zdolności przetwarzania 10 ton na dobę.

Kolejne wizytowane miejsce II dnia to teren dawnych Zakładów Chemicznych "Terpen" powstałych w 1958 r., a w 1985 r. włączonych w struktury Rafinerii Czechowice S.A przy ulicy Pionkowej, które przez dekady zajmowały się rektyfikacją oleju talowego. Pozostałość podestylacyjna z tej produkcji - smolisty pak zwany terpakiem, o czarnej barwie i charakterystycznym zapachu - był gromadzony w beczkach i zakopywany w gruncie.

Rafineria Czechowice S.A. w latach 2002-2006 zlikwidowała niewielką część „składowiska” terpaku, jednak działanie to nie doprowadziło do całkowitego i skutecznego oczyszczenia działki z tych odpadów.

W 2006 roku po zakupie udziałów w Rafinerii Czechowice S.A. przez Spółkę LOTOS S.A., zatrzymany został przerób ropy naftowej w rafinerii, a w 2008 r. Spółka LOTOS Park Technologiczny sprzedała teren zakładu osobie prywatnej.

Nieruchomość po byłym Wydziale Terpen Rafinerii S.A. Czechowice-Dziedzice przy ul. Pionkowej 8 w Czechowicach-Dziedzicach stanowi własność Skarbu Państwa i pozostaje w użytkowaniu wieczystym firmy D10 Sp. z o.o. z siedzibą przy ul. Lajkonika 19/1 w Krakowie. Po uzyskaniu tytułu prawnego do ww. terenu, Spółka D10 dzierżawiła części nieruchomości (wraz z obiektami i instalacjami) różnym podmiotom gospodarczym, które zbierały odpady z naruszeniem zezwoleń i instrukcji wydanych przez odpowiednie instytucje, a następnie zakończyły działalność gospodarczą. D10 Sp. z o.o. jako właściciel terenu nie przeprowadziła inwentaryzacji zmagazynowanych na tym terenie odpadów oraz nie posiada szczegółowej informacji o znajdujących się tam odpadach lub substancjach nie będących odpadami.

W konsekwencji, jak wykazały kontrole śląskiego WIOŚ z lat: 2014, 2016, 2019 oraz 2020 na terenie dawnego zakładu Terpen znajdują się odpady niebezpieczne (odpady kwasów tłuszczowych, gliceryny, kwasu siarkowego, pozostałości po produkcji oleju rzepakowego i kwaśny ściek poprocesowy po produkcji kwasów tłuszczowych) zgromadzone w beczkach i paletopojemnikach, które stanowią realne zagrożenie dla zdrowia mieszkańców oraz dla wód gruntowych i powierzchniowych.

Członkowie komisji zapoznali się z lokalną sytuacją i dyskutowali o możliwościach wypracowania rozwiązań, które pozwolą w przyszłości w sposób systemowy usunąć odpady zdeponowane przez państwowe przedsiębiorstwa w minionych dekadach jak również poszukiwania rozwiązań systemowych, w tym legislacyjnych zmierzających do skuteczniejszego przeciwdziałania niezgodnemu z prawem gospodarowania odpadami.